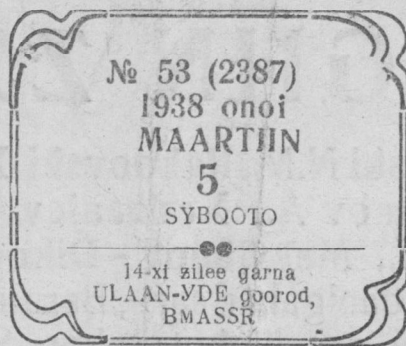

Buriad-Mongoloi YNEEN

BK(b) P-iiin Buriad-Mongoloi Mozkoom ba BMASSR-ei CGK-ai yderbyriin gazeeta

procees

Maartiin 2-oi yder, Sojuuzuudal/syydei neemel zasadaani deere baişanaı Oktiabriliin zaal soo xaraza exilee. ydereı 12 ęaasta SSR Sojuuzai Eneen tuxal todorkoi ma- Verxoovno Syydei seregei teriaalnuudany manai „Ynen“ kolleegi bolbol Buxaarın, Rii- gazeedai ygleedereı noomerta kov, Jagooda ba busadai xeregiil garna.

GEMNELGIIN ZAKLIUÇEENI

Xaarın N.I., Riikov A.I., Jagooda G.G., Krestinski N.N., Rakoovski X.G., Rozengoolyc A.P., Ivanov V.I., Černoov M.A., Grin'koo G.F., Zeleenski I. A., Bessonov S. A., Ikraamov A., Xodzaajev F., Şarangooviç V.F., Zybarev P.T., Bulaanov P.P., Leevin L.G., Kriiçkov D. D., Kazakoov I. N., Maksimov-Dikoovski V. A. ba Kriiçkov P. P. geğşed—Soveed Sojuuzda esergy y xarşa, iin gyrenyydei razveedkiin daalgabariaar „Baruunai-trockiis bloog“ geze heretei, xariin gyrenyydei tuhada xorololgo, diveersi, oor, SSSR-ei seregei xyse şadaliı hyidxelge, SSSR-te ede gyrenyydei provokacioonno dobtolgo, SSSR-ii xeheg-xeheg bolgolgo SSSR-hee Ukrainii, Belorysii, Dunda-Aaziiin respyyblikenydyi, Gryzii, Armeenii, Azerbaidzaanii, Daalno-Vostoogdoxi loogşii—dursagdahan gyrenyydei tuhada tahalga, esestee, SSSR dotorki batazan baigaa socialii, niitiin ba gyrenei baiguulatii unagaalga ba kapitaliizmii bodxoolgo, byrzyziiin zasagii bodxoolgii bejelyylxe geze zorilgo tabihan zaagovorşiguudai gryype togtoohondoo gemnegdeğşed, edenei xereg tuşaa

Xeregei Aradaı Komadaı oorganuudaar ylle... myrdelgeer todor... xadaa, SSSR-te... xariin gyrenyydei... daalgabariaar, ene... gemnegdeğşed bolbol... trockiis bloog“ ge... SSSR-ii xeheg... ba deere duran... gyrenyydei tuhada... Belorysii, Dunda... respyyblikenydyi... Armeenii, Azerbaid... Primoorşii SSSR... xalan yxeg gehen zoril... zaagovorşiguudai... emkidxehen baigaa... trockiis bloog“... ehedingee zergede... antisoveed troc... baruunaxidal, zinoo... menşevilgydyi, y... Ukrainiini, Bel... Gryziiin, Arme... Azerbaidzaanal, Dunda... respyyblikenydyi byr... nacionalistanuudai... negedexeheniin, ene myrdelgiin mate... baışe, myn SSSR... gazarnuudai bol... proceessuudai, tus... 1937 onoi İjyy... SSSR ei Verxoovno... specialna prisyytst... dylyihen, Tyxageevs... sennydei seregei za... gryppliin xela... ba 1937 onoi İjyy... da Gryziiin SSSR-... mo syvdeer syydyly... gryziiin byryzaazna... listnuud Mdivaani, ara ba bişenyvdi... syydei xeregei talaar... syydei proceessiin... alnuudaar batalagdana... myrdelgeer todoruulag-

aradaı daisan Troockiin, nee... mecel poliitikon poliitotoi ba... bişe oronuudai razveedkanuud... tal baiguulhan barisaa bolbol... nelieed erte yjede xabaadana... geze, todoruulagdaba. Troocki... bolbol germaan razveedkatai... 1921 onho ba aangiiniin „Intelli... zeens - servistei“—1926 onho... barisaatal baigaa geze, elite... todoruulagdaba. Ene x-regei talaar gemde xabaadnuulagdagaşad tuxai rele... xe boloo naa, ede gemnegdeğ... şedi nelieed jixe xubın, ehe... dıns medereğşeer xadaa, xari... iin razveedkanuudai ageen... tnuud spioonuud yni udaan... saghaa xoşo baihan baigaa. İlin, gemnegdeğşe Krestinski N. N., bolbol aradaı daisan Troockiin xexe daalgabariaar 1921 ondo germaan razveed... katai, izmeene xexe barisaa... baiguulza orohon baina. Trockiis podpooliini xytel... berileğşedei negens bolxo gem... negdeğşe Rozengoolyc A. P. bolbol spioon xydelmeriee ger... maaniin generalna ştaabta 1923 onho ba aangiiniin raz... veedkada—1926 onho exilhen... baina. Gemnegdeğşe Rakoovski X. G., bolbol L. Troockiin doter hanagdaxa ba onso etigetel xy... nyuydei negens bolno. 1924 onho „Intelliçens - Servis“ ba 1934 onho Japoon razve... edkiin agent bolon baina. Gemnegdeğşe Černoov M. A. bolbol medeece emigraant-me... nşevil Daan gedegi inicitia... vaar ba tuhalamzar germaan razveedkatai xolboldo, 1928 onho Germaaniin tuhada spioon xydelmeriee jabuulza exilhen baina. Gemnegdeğşe Şarangooviç V. F. geğşe, SSSR-te spioon xydelmeri jabuulxin tulada 1921 ondo poolşiiin razveed... kaar verbovaalagdaza elbeeg... dehen baigaa. Gemnegdeğşe Grin'koo G. F. 1932 ondo germaaniin ba poolşiiin razveedkanuudai spioon bolhon baigaa. „Baruunai-trockiis bloogoi“ xytelberileğşed, tede... soo, tus xeregeer gemnegdeğ... şed Riikov, Buxaarın ba bişed xadaa ehedingee sug xabaad... dagaşad spioon xolboo bari... saanuudai tuxal xyşed mede... deg baihan ba ede byxii spioon xolboo barisaanuudai ali bol... xoor yrgedexe jabadali xeze baigaa. Ede byxii jabuulganuudany xadaa, xariin razveedkanuud... ala xeze baihan, ede gospo... daanuud SSSR-ii xeheg-xeheg bolgoxo ba byxii byxii oob... lastanuud barrespyyblikenydyi xariin gyrenyydei tuhada tahalan yxeg jabadala jyynde ilme xyngexeneer oroniini xyşed dyiren elirylyze ygene. „Baruunai-trockiis bloogoi“ zyghe xariin razveedkanuud... tal xelise xehen jabadala, tus xeregeer gemnegdeğşe zaago... vorşiguudai zarimaniin, xaanai oxraankiin provokaatornuud ba agentnuud myn bahana... ranb, baha xyngereze ygehen baigaa. Ede provokaatornuud bolbol soveed gyrende xariuu... salgata poostuudta şurgan oroxodoş, xydelmerişen angii esergy, socializmal xeregi esergy ehedingee gemte jabuulganuud elirylyen gar... gaulaxa jabadaha aıxaa bol... loogyl baigaa. Xodol eliryly... legdeşne aa gybdi gehen, ajuul... da abtaxai baihan, zaagovor-

to xabaadagaşad edeter bolbol... ehedingee arşalaxa gansaxan... le arganb, Soveed zasagii una... gaaxa, soveed baiguulatii usad... xaxa, pomeeşiguud ba kapita... listnuudai zasagii hergeen bod... xooxo jabadala xarahan, ene... nei interees xaraza, xaanai oxraankada beje xudaldahan ba gansal lixedee, ehedingee ajuulhaa gaxaa teebdi geze, medereze bolxo baihan baigaa. Tigeze, gemnegdeğşe Zeleenski I. A., geğşe 1911 onho Samaarsk zandaarmiin ypravlieniin agent myn baihan. Tere yjehe xoşo Zeleenski geğşe „Oçkaasti“ ba „Salaaf“ gedeg kliçketel jabaza, bolşevilgyudai Samaarsk organizaaciin azal jabuulgin turai zandaarmiin ypravlieniin yrgelze medee... seze baihan ba eneenege ty... lee hara byride regyliarnaar myngen şagnal aba baigaa. Gemnegdeğşe Ivanov bolbol 1911 ondo Tylysk oxraan... kaar verbovaalagdaza „Sama... maarin“ gedeg kliçketelgeer tus oxraankiin agent bolon saghaa xoşo, ehedingee provo... kaator azal jabuulgi exilhen baina. I. SOVEED GYRENDE ESERGY ŞPIO... NAAZ BA EXE ORONDOO IZMEENE XEXE JABADAL Tus xeregeer gemnegdeğşe „Baruunai-trockiis bloogoi“ olonxi glavaaruud, Troockiin xexe zaabariaar ba zarim ne... ge xariin gyrenyydei gene... raalna ştaabuudta yrgeneer bodogdo, zorilgodoon plaanaar ehedingee gemte azaljabuulgi bejelylyze baigaa. Germaaniin razveedkiin agent—elite trockiist, gem... negdeğşe Krestinskiin 1937 onoi dekabriin 2-to, SSR Sojuuzai prokuraturada bolhon myrdelge deere medyyline... niin: „Bi neemeenydytei spioon xol... boo xexede, ene talaar gene... raaf Ser-ktetel xelise xeze extii namda daalgahan, troc... kiin xexe daalgabariaar yiled... hen bainam...“ (T. 3, l. d. 102). Neemece razveedkatai troc... kiis organizaaciin xolboo baiguulhan usar baldalai tuxai xelixedee, gemnegdeğşe Krestinski bolbol 1921 onoi ybel germaaniin Reixsverii ko maandalagşa general Seekte... tel xelise xeze, neemece razve... eedkada spioon materialnuudii trockiistnuudai ygehenei holoondo trockiis pod... poolbna xydelmeri jabuulxin tula, myngen zeerli abxaar xelisehen bainam geze, myşxer... beriee ygebe. Gemnegdeğşe Krestinski bolbol eneen tus xeliehenin: „...Troocki xadaa Berliin jir... remseere, ene asuudalai ta... laar general Seektetel xelise ujalaxa geze, namda daalgahan baigaa. Troockiin ene direktivii bi gyisedee hem...“ (T. 3, l. d. 14). Gemnegdeğşe Krestinski bolbol saaşanb eeriingee izmee... niin azal jabuulgin, eeriin... gege xani xabaadagaşad turai xelise zuuraa myşxerbiee yge... xeny: „SSSR-ei teritoori deere opoorno razveedkiin pyok... tenydyi baiguulxa jabadala... danb, Reixsvereer komandi... rovaalagdahan, razveedci... guudii haadgyi tabixa ba Reixsveriilii razveedkiin ma-

Gemnegdeğşe Zybarev bol... bol 1908 ondo xaanai poli... caar verbovaalagdaza, tereen... dee „Vasilii“, „Paalin“ ba „Proxor“ gehen kliçketel... geer aba xehen baigaa. Myrdelgeer todoruulagda... hanai johoer xadaa, soveed praviltelevii unagaaxa, zasa... gi gartaa abza, SSSR-te kap... talizmiı teteriyylen bodxoo... talaar, ehedingee gemte zoriltonuudta xyriin tula za... govorşiguud bolol xariin razveedkanuudai xexe zaaba... riiaar, ede razveedkanuudai tuhada, spioon xydelmeriif y... geneer jabuulza baihan, faşiis aggressoornuudai zyghe SSSR... te dobtolon oroxodonb, SSSR ei diildexe jabadali xangaxii zorilgoor, diversiono ba xoro... lołgiin aagtanuudii emkidxeze ba bejelylyze baihan, faşiis aggressoornuudai ene dobtolgiı tyrgedexe jabadali ali bol... xoor provocirovalaza, myn baha paarti, pravilteleviiin xytelberileğşedei ba soveedai aldarta azal jabuulagşadai ur... dahaa esergy xeden terro... rliis aagtanuudii emkidxeze ba bejelylyze baihan baina. Terienei eeriin mederehe... nel johoer, SSSR-te esergy temesel xamtadaa xexe tuxai germaaniin faşiistnuudai, jix... xendee, seregei tuşaaltadai trockiistnuudai xehen, niusa xeliseenydyte aktivna xabaad... dahan, gemnegdeğşe Bessonov bolbol antisoveed zaago... vorii demaxe tuxal faşiis paar... tiin gadaada poliitikon xelise... sei talaar, Rozenveergiin oi... riin sotrydyng Daic gedegtel xeliseenydyi gansal xehen bişe, myn Geess, Nidermajer ba profesoer Xysxveer geğşed... tel L. Troockiin uulzahan ba xelise xehit medexe baigaa. Troocki bolbol, antisoveed trockiis ceentrel xereg tuşaa syydei procees deere Piata... kooval xelehen, yslivoinuud deere, tedentel xelise xehen baina. Gemnegdeğşe Bessonoval elirylyen xelise xeny: „... trockiistnuudai pod poolşno xydelmeriin gol y... dehen jabuulgaob, SSSR dot... der hyidkele, spioon, di... versionno ba terroriis aakt... nuudii xexe jabadala ta... bigdahan baina geze... ede yslivoinuudhaa xaragdana.“ (T. 11 l. d. 106). L. Troocki ba SSSR-te baigaa trockiis organizaacanuud faşiistnuudai xelise xehen baina geze ba germaaniin razve... edkiin zaabariaar diildylyxe hyidkele xydelmeri SSSR-te jabuulagdahan baina geze, ene xeregeer gemnegdeğşed myrdelge deere mederehen baina. Teed, trockiis xylehensedei diildylyxe jabuulgin xydelme... ri germaaniin faşizmtal xol... bo baiguulhan jaodalalar xiz... zaarlaagyi baina. Tedener bolbol antisoveed zaagovoroi busad xabaadagaşadai xamta, L. Troockiin liinitel zoxilduulan, ondo faşiis agresoor—Japoon... do oriñtirovalhan baina. Antisoveed zaagovorşiguudai japooni razveedkatai xehen, izmeñesk xarisaanal bodoto talans myrdelgiin mate... riaalaar liime baina. 1933 onoi oktiabrş harada Meraanada L. Troockitai uulzaxadam, Troocki bolbol japooni razveedkatai byri nigta xolboo xexe şuxala baihan tuxai xelise hen geze, gemnegdeğşe Krestinski elirxelhen baina. Troockiin ene zaabari bolbol Piatakoov ba zaagovo... roi busad tolgoilogşonuudta Krestinskiier damzuulagdahan ba tedener xadaa, gemnegdeğşe Rakoovski ba zaago... voroi busad xabaadagaşadai damzuulan, japooni tyieeleg... şedtel izmeñesk xarisa xehen baina. Japoon bolbol Soveed zasagii unagaaxa talaar zaagovorto zebsegte tuhalamza zylylyxe ujalga ygehen ba eneenei orondo, zaagovorşiguud bolbol japoono soveed Primoorii yxeg ujalga ygehen baina. Myrdelgeer oldohonoi johoer, gemnegdeğşe Rakoovski bolbol 1934 onoi zun japoono oşood baıxa zuuraa, Piatakoov... hoo liime zaabari abhan baina: „... SSSR-te xarşa praviltelevtonuudai kontakta xexe meteer, gadaada azaljabuulga şangaxaxa xeregetel... Tokioo oşolgoşoo xeregilexi oroldoxo xeregetel, ene xadaa, magad... eneenei teşe şuxala alxam xeze bolxo baina.“ (T. 4, l. d. 194).

Ene daalgabariilii gemnegdeğşe Rakoovski dyrygehen ba Tokioo baıxa zuuraa... kryyydytel koroto xolboo yne... xeer-e baiguulhan baina. Eneen tuşaa gemnegdeğşe Rakoovskiiin elirxellen xelisehenin: „Ede byxii uşarnuud xadaa, eeriin loogikon ba praktiis xolşolontoi baigaa, gebel, bi bolbol... Tokioo baıxa saghaa xoşo... pravilteleviiin daalgabariaar, kapitaliis-feodaalna japoonai ton nyleste poliitikon azaljabuulagşa ba tereenei tomo tomonuud plytokraaduulal negen bolxo gospodiiin N... geğşeer ene xerege xanduulagdahan baıxa... pravilteleviiin agent spioon bolhon bainam.“ (T. 4, l. d. 186). Ene gemnegdeğşe Rakoovski bolbol aradaı daisan L. Troockiin aangiiniin razveedkatai barisaatal baihan tuxal xelise zuuraa, elirxelhenin: „Minii medeher, Troocki bolbol 1926 onoi hyithee xoşo „Intelliçkaos Servis“ agent baihan baina. Eneen tuxal Troocki namda eere xelise hen“ (T. 4, l. d. 863). „Baruunai-trockiis bloogoi“ sostaavta orohon, byryzaazna nacionaliistnuudai grypenydy bolbol gadaadiin razveedkanuudai myn nigta barisaatal baigaa. Neemece ba poolşiiin razveedkanuudai agent bolxo, gemnegdeğşe Grin'koo bolbol ukrainiini nacionaliis faşiis organizaaciin, eere eneenei xytelberileğşedei negeniin bolno, antisoveed azaljabuulga xelise, elirxelxeny: „...Ukrainadaxi, Soveed zasagta esergy bosulgoondo seregei tuhalamza zylylyxe tuxal Poolşotai xelreldexe şuxala baihan tuxal asuudal 1930 ondo manai organizaacada zybşegdehen baina. Poolşotai ede xeliseenydyi xehenegeze rezilytaadta, xeliseen batalan xelisegehen ba poolşiiin generalna ştaab bolbol zebseg, diversaanuud ba petlyyrovatanai emissaarnuudii Ukraina teşe elbege xexe jabadali şangaxaxan baina.“ (T. 9, l. d. 18). Saaşanb: 1932 onoi hyilde, bi bolbol eeriingee nacionaliis xydelmeriin huuri deere, gospodiiin N. gedegtel izmeñesk barisaa xehen bainab. Germaaniin koncesiiin xeregeer gospodiiin N geğşiiin juregede, tereentel eeriingee albanal kabineed soo uulzahan bainab. „1933 onoi xojordoxi xaxada gospodiiin N. bolbol germaaniin faşiistnuud bolbol ukrainiini asuudalai talaar ukrainiini nacionaliistnuudai nigta xolboo xexii xysene geze, namda xelise hen. Bi bolbol nigta xolboo xexii zybşereze gospodiiin N. geğşede xariuu ygehen baigaa. Saaşadaa, 1933-1934 onuudai torşoo soo gospodiiin N. geğşetel xeden udaa uulzahan ba SSSR-hee oşoxingoo urda tee gospodiiin N. bolbol namaij gospodiiin H. geğşetel tanilsuulhan ba bi eneentel eeriingee izmeñesk jabuul-

(Yrgelzelelen 2-doxi niurta).

GEMNELGIIN ZAKLIUÇEENI

Buxaarin N.I., Riikov A.I., Jagooda G.G., Krestinski N.N., Rakoovski X. G., Rozengoolь A.P., Ivanov V.I., Çernoov M.A., Grinьkoo G.F., Zeleenski I. A., Bessonov S. A., Ikraamov A., Xodzaajev F., Şarangoviç V. F., Zyybarev P. T., Bulaanov P. P., Leevin L. G., Pletnioov D. D., Kazakoov I. N., Maksimov - Dikoovski V. A. ba Kriuçkoov P. P. gegşed—Soveed Sojuuzda esergy y xarşa, xariin gyrenyydei razveedkiin daalgabariaar „Baruunai-trockiis bloog“ geze neretei, xariin gyrenyydei tuhada xorololgo, diveersi, terroor, SSSR-ei seregei xyse şadalii hyidxelge, SSSR-te ede gyrenyydei provokacioonno dobtolgo, SSSR-ii xeheg-xeheg bolgolgo ba SSSR-hee Ukrainii, Beloryysii, Dunda-Aaziin respyyblikenyydii, Gryzyiii, Armeenii, Azerbaidzaanii, Daalьno Vostoogdoxi Primoorьjii—dursagdahan gyrenyydei tuhada tahalalga, esestee, SSSR dotorxi batazan baigaa socialii, niitiin ba gyrenei baiguulaltii unagaalga ba kapitalizmii bodxoolgo, byrzyaziin zasagii bodxoolgii bejelyylxe geze zorilgo tabihan zaagovorşiguudai gryppe togtoohondoo gemnegdegşed, edenei xereg tuşaa

(YRGELZELEL. Exinь negedexi niurta)

gil yrgelzelylhen bainab“.

(T. 9, l. d. 286 ob).
Antisoveed zaagovorai yşee nege xabaadagsa ba Yzbekistaandaxi nacionaliis organizaaciin xytelberilegşedei nege gemnegdegşee Ikraamov ligee elirxellen xelene:

„Soveed zasagta esergy, zebsegte temesel xexe yjede, sexe tuhalmaz ygece, jev-roopiin xysete gyrenyydei negende oriientirovalxa şu xala baihan tural asudal bidenel urda xododoo gardag baigaa“.

(T. 12 l. d. 59, 60).
Kontrevorganizaciin zarim gesyyd bolbol, bidende tuhaa zyzykx talaar, Aangli xadaa byri reaalya baina, jyyb gexede, ene gyren xysete ba zebsegte temeselei yjede, bidenii goritoxon xyseser demezee şadaxa baina geze toolodge hen“.

(T. 12, l. d. 60).
Poolşin razveedkiin ageent ba Beloryysiiin nacional-faşistnuudai antisoveed organizaaciin xytelberilegşedei nege, gemnegdegşee Şarangooviç bolbol, ene organizaaca xadaa, eehediingee hyidxelci xydelerii gansal baruunaxinal ba baruunai-trockiis bloogoi zaabariaar bişee, myn poolşin razveedkiin direktiivel johoer jabuulhan baina geze medereçen baina.

Eneen tuşaa gemnegdegşee Şarangooviçin elirxellen xelene:
„Ene yjede (1933 ondo) baruunaxid, trockiistnuud ba nacional-faşistnuudai xoorondoxi jamarş haa atagal ondoo yzelnyyd negedehen baina. Bidener bygede eehediingee urda gansaxan zorilgi—terroor, diveersi ba xorololgi xeregien, jamarş haa meetodoor Soveed zasagtal temesele zorilgi tabihan baigaa. Nacionalna respyyblikiin teritoori deere baihan, ede gurban organizaaciin角度 esesei zorilgonuud bolbol Soveed Sojuuzha Beloryysiiin tahalaza, Poolşin ba Germaniiniin garta byrin medel tel baia, „beje daangi“ byyferna gyrenii baiguulxa gehen jabadal baigaa“.

(T. 14, l. d. 27).
Saaşan:
„Bidenei abdag direktiivyyd bolbol, nege talahaa Moskvaahaa, baruunaxinal ba trockiistnuudai ceentree hee, nyge talahaa, Verşayahaa—poolşin... krygyyde hee gardag baigaa haa, tendenei uxadaa jamarş ilga baidaggyi, tendener nege janziin baidag baihan ba bidener tereeni bodoto deeren bejelyyldeg baigaabdi“.

(T. 14, l. d. 31).
Baruunaxidai faşis Poolşotol izmeençesk barisaatal baihiis batalan, gemnegdegşee Riikovai elirxellen xelene:
„... baruunaxidai organizaaca xabaadagsadai gryppe bolbol baruunaxidai ceentree zaabaritai ba minii ygehen zaabaritai taaruulan, manai zaagovorai, izmeençesk plaannuudii bejelyylxin zorilgoor, faşis Poolşotol, Poolşin razveedvatelna oorgonuudtai barisa baiguulhan baina“.

(T. 1, l. d. 118).
SSSR-hee Beloryysiiin taha laxa plaannuud tural saaşan xelene zuuraa, gemnegdegşee Riikovai elirxellen xelene:
„Tiixede bidenel hanalai taaran negedehen, jyxenii foormyla bolbol, pollaaguudtal xelise xeze... bidener bolbol Beloryysiiin soveed respyybliki SSSR-hee tahalaxa, Poolşin protektorad doroo „beje daangi“ Beloryysiiin baiguulxa jabadaldaxi oroxobdi gehen jabadal baigaa“.

(T. 1, l. d. 119).
„Baruunai-trockiis bloogoi“ orolon, baruunaxinal antisoveed gryppenyyd byxil gemnegdegşee xadaa eehediingee gemte hanal bodolii bejelyylen, xariin faşis razveedkiin sexe direktiiveer. Soveed Sojuuzai zarim nege respyyblikenyydeer, xizaarnuudaar ba ooblastinuedaar bolon myn xede xeden azyiledberiliin oron, taansporta, xydee azaxui ba tovaaral erjeşiiin sisteemii abalsan, razveedvatelno seetş, diversioono ba xorololgiin urxainuudii emxid xehen baina.

Antisoveed zaagovorşiguud xadaa eehediingee gemte hanal bodolii bejelyylen, xariin faşis razveedkiin sexe direktiiveer. Soveed Sojuuzai zarim nege respyyblikenyydeer, xizaarnuudaar ba ooblastinuedaar bolon myn xede xeden azyiledberiliin oron, taansporta, xydee azaxui ba tovaaral erjeşiiin sisteemii abalsan, razveedvatelno seetş, diversioono ba xorololgiin urxainuudii emxid xehen baina.

Dain baldaanal yjede, faşis gyrenyydei aarmida, manai froontnuudii predaatelş johoer neexe tural faşis pravilistvanuudtai zyşeldes xeed, baruunai trockiistnuudai zaagovorta xabaadagsad xadaa, Ulaan Aarmiiin materialna-texniis baazi, oboroonoo azyiledberiliin xyndiryylyxe beledxehen baina.

Edener beledxegdeze baigaa, handaralai diversioono jabuulgingaa xazuugaar, zaagovorşiguud xadaa dain baldaanal yjede manai socialis Exe oronoi oborooniin şildexii şanartai yiledberiliin oronuudii tehelxe ba usadaxa geze bodehon baigaa. Tereşelen olon xynydye xorolotolgoor tymer zamai seregei pojezdnuudii handargara geze beledxeze baigaa. Edener, oronoi byxil azaxuin aza baidal, aarmiiin xool ba terenii zebseger xangalgi handargan butargaxa gehen, zorilgo eehediingee urda tabihan baina.

Zaagovorşiguudaar, aradai azaxuin elde balbarinuudaar xeden olon imenydy diversioono ba xorololgiin aaktuud xegdehen baina geze myrdelgeer todoruulagdaa.

Myrdelgiin todoruulhanai johoer, xariin razveedkiin xyleneş, aradai daisan Trocki bolbol SSSR-te baihan antisoveed zaagovorai udaridaxii xabaadagsadta ygehen, eeriingee xeden olon bişee ba niuraaraa ygehen zaabarilngaa johoer. Soveed Sojuuz dotor xorololgiin ba diversioono jabuulga xysezylyxi erihen baina.

Zaagovorai udaridaxii xabaadagsa gemnegdegşee Krestinski, 1933 ondo M-raandaxi eere niuraaraa Trockiitai ulza xadanь, Trockiin medyylyne:

„...diversioono xorololgiin aaktuud ba teroraal beled xelnyyui yngergexe talaar—ynexer serşjoozno xydelmeri xegdeze baina geze, tendener xerbee xelise şadaxahaa, tereende, Trockido neemcenyydeer xelise jabuulxadan şisegyi xyngen baia“ geze xeleleniis elirxelle.

(T. 3, l. d. 54-55).

Daalьno Vostoçno xizaarta xegdehen, xede xeden diversioono aaktuud xadaa japooni razveedvatelno oorgonuud ba aradai daisan L Trockiin sexe direktiiveer, antisoveed zaagovorta xabaadagsadta beledxegdehen ba yngergedehen myrdelgeer todoruulagdaa. Japooni razveedkiin direktiiveer, stanca Volocajevka ba Xoor - Dormidoontovk xojoroi roorondo 501 noomerol, seregei aşaatat jabahan, tovaarano pojezdnuudai handaralga, emderlege emxid xegdehen, ende 21 xyn xehen, ba 45 xyn şarkatahan baigaa. Japoontanai myn tere daabariaar Şyçaanida noomer 10 ba 20 şakatuudaar diveersi xegdehen baigaa.

(T. 45, l. d. 1-14 yze).

L. Trockihoor garhan, ede mete direktiivyyd tural myrdelge deere dooro dursagdahan elirxellelge ygehen, gemnegdegşee Rozengoolь delgerengi elirxellelge yge:

„Germaani ba Japoondo sexe tuhalmaz zyzylyde zoriulhan xorololgiin xydelmerii gadaadiin xudaldaanda yngergexe tural Krestinski ba Sedooxor damzuulan Trockihoor mini abhan direktiivel xazuugaar, —mini

xorololgiin jabuulgin xaraakter bolbol SSSR-te huugaa posoolnuud gospodiliin I. ba gospodiliin N. gegşedei zaabariaar... yşee ilgarxa baina, ene talaar tedener tel xolbootoi balxa jabadal geşee jixexen yyrgetel baigaa, uşarans, xydelmeridee tendenei todorxoi zaabarilii xytelberii bolgoro uşartai baigaa.

Tuxaçevski ba Riikovtai kontakta baiguulhanagaar hyyleer, bi xadaa xorololgiin xydelmeriin talaar Trockiin direktiv tural Krestinski kleeer damzuulan Tuxaçevski medesehen, Riikovto eere niuraaraa medesehen baigaa, tilxedem, ene xydelmeri yngergexil ede xojuulaa haixaxaahan baina.

Ede byxilnyydei rezyltaadta, xorololgiin xydelmeri gadaadiin xudaldaanda jixexide, dooro dursagdahan gurban liinleer jabahan: nege dexinь—SSSR-ei gargaşar Germaani ba Japoondo ekonomikon tuhalmaz, xojordoxinь—SSSR-te ekonomikon garxa xordol ba xoro zyzylyxe; gurbadaxinь—SSSR-te politikom xoxidol zyzylyxe“.

(T. 6, l. d. 49).

„Baruunai-trockiis bloogoi“ zaabariin johoer gemnegdegşee Şarangooviç xadaa SSSR-tyxydee azaxuin ba azyiledberiliin talaar yrgen xorololgo delgeriylhen baina.

Ene talaar gemnegdegşee Şarangooviçin elirxellhen:
„Manai xorololgin hanal bodolii huurin niutaguudaar praktiis johoer bejelyylxin tula xorololgodol divirioono gryppiin seetş baiguulagdaan baigaa. Bide byxilnyy, organizaaciin xytelberilegşedhee exileed, terenei riadovoi gesyyd xyrtet nacional-faşistnuud baihan ba susarangi jamarş argaar... SSR Sojuuzha Beloryysiiin tahaliin tylee Soveed zasagta esergy xydelmeri jabuulhan baina“.

(T. 14 l. d. 40).
Germaniiniin razveedkatal xeden udaan zilsoo barisaatal, SSSR dexi terenei niuusa ageent baihan, gemnegdegşee Çernoov geşee tereşelen germaniiniin razveedkiin daabariin johoer xydee azaxuida xede xeden diversioono—xorololgo emxidexiin tula SSSR-te eeriingee alban xeregei deede erxe baidalii aktiivnaar xereglehen baina.

Germaniiniin şploon, gemnegdegşee Çernoov bolbol germaniiniin razveedçii „Berliiner Tageblet“ gazeedal korespondent Şefeertei gemte muuxal eeriingee barisa tuxalga ba xydee azaxuin talaar eeriingee xorololgin xydelmeri tural dooro dursagdahanii elirxellebe:

„Minii, beledxeli komitedta xydelmeride oroxodomni, Şefeer gegşee namda neemcenyydel daabari yşee —beledxeli komitedai liinleer, ilangajaa mobilizacioono zapaşai talaar xorololgiin jabuulga yngergexe.

Bi baruunaxidai organizaaciin gesyyin bolxo tula, Riikovhee zaabari abdag baigaa, ene zaabaritai xorololgin talaar razveedkiin daabari taaradag baigaa. Iime xadanь, edeniin dyrgexiin tula jixe beledxeltigeer xyleedeg baigaa“.

Eneen tuşaa gemnegdegşee Çernoov elirxellel:

„1934 ondo, Riikovtei terenei daşa deere ulzaşa, xydee azaxuida xorololgiin yngeneer jabuulxa daabari ba tereenhee abaa hem. Ene daabariinş bi dyrgexen ba xorololgin, hyidxeli jabuulgi jalaha aktiivno jabuulaab.“

(T. 8, l. d. 98).
Xydee azaxiin talaar neled jixe xyndirle, xorololgiin jabuulga Yzbekistaandabolhon, myrdelgeer eliryylegdehen, ende antisoveed zaagovorşiguudai gryppe togtoohondoo gemnegdegşed, edenei xereg tuşaa

vorol ceentree eehediingee tolgoinuud bolxo, gemnegdegşed Ikraamov ba Xodzaajevaardamuulan bloog bolhon, nacionaliis organizaaca baihan baigaa.

Ene nacionaliis organizaaciin xytelberilegşedei nege gemnegdegşee Xodzaajev Faizyllai elirxellel:
„Bide bolbol Soveed zasagta gansaxan zebsegte temeselei tula kaardnuudii beledxexer xizaarlngy, xarin mynee SSSR-ei xyse şadalii hyidxere zorilgoor aktiivno jabuulga jabuulxa baigaabdi“.

(T. 13 l. d. 66).
Yzbekistaanda xorololgin xemzee jabuulganuudii yngeneer jabuulxa gehens, baruunai-trockiis bloog, tendener urda, doroo dursagdahan zorilgo tabihanii elirxellen gemnegdegşee Ikraamov tereşelen xyse bataalaa.

„a) Yzbekistaanda, interveentel toxioolduulhan zebsegte vostaani beledxexetalaar xydelmeri delgeriylxe, tilxedexorololgin xoşolonguudaar xolbogduulan, azalaşadunda Soveed zasagta x a n a a g y i jabadal gargaaxar aradai azaxuin byxil habarinuudaar xorololgiin ba diversioono xydelmeri jixeer delgeriylxe ba enegee xeregeti sagta zebsegte vostaani emxidexet jabadaldaxi taramzatai erxe arga olgooxo jabadalii beledxexet“.

Tereenhee gadana, gemnegdegşee Ikraamov bolbol manai hyidxeli xorololgin xydelmeri xadaa SSSR-ei oborooniin xamagaşla jabadaldaxi haad xexe johotol baigaa geze xaruulaa“.

(T. 12, l. d. 95-96).
Xydee azaxuinş talaar ba myn bişee aradai azaxuinş talaar ba socialis baigubaltii butargaxa jabuulgi, ene xeregeer gemnegdegşed myn bişedş jabuulxa baigaa.

Gemnegdegşee Grinkoo gegşin elirxellhen:
„Finaansiin Arkomaadai talaar jabuulagdaan xoroto xydelmeri jamar gol zorilgotol baigaa gerede: sovedal tyxerigel yni unagaaxa, SSSR-ei finaansovo xysii buuruulxa, azaxulji busaiduul xa ba Soveed zasagta iabul za baigaa finaansovo poliitiko arad zoni duraa gutaxa jabadalii bi bolgoxo, naloogto duraa gutaxa, sbergaatelnka kaasaar arad zoni muusa obluuzivalhan deerehee duriinş gutaxa, salin xylehe ygelgi barisa deerehee, duraa gutaxa jabadalii bi bolgoxo, zygeer le, ene xadaa, Soveed zasagta yrgen jixe gegşee duraa gutaxa jabadaldaxi abaşaxa ba zaagovorşiguudai talada erogşodii elsylyxe ba bosolgin jabuulgi jabuulxa argii belen xilbar bolgoxo gehen baigaa“.

(T. 9, l. d. 79).
Gemnegdegşee Zeleenski I., ceentrosujuuzda ba kooperaciin sisteemde terenei emxidexen xorololgin gryppe bolbol saaxar, toho, yndege, ma-xoorka g. m. ed tovaaral talaar plaan xoxoolgi xudaxan baina, ed tovaarnuudii xydeereevende abaşaxa xeregii zorlon barisa baidag, yçood ba toosooji all bolxoriinş xudxadag baigaa, zygeer ene gyrenel zeriin jamarşii gem xcheeltegygeer xuluuxa ba yrixe jabadaldaxi turaldag, ed xeregleşedii xonzoxo ba mel-xelxe jabuulgi urmaşuuldag baigaa

Centrosujuuzda baiguulhan, tovaaral yçood ba toosoonol xoroto sisteeme tural xelene zuuraa, gemnegdegşee Zeleenski bolbol ligee elirxellel:
„Baldalai negente iime bolxodo, xulagaşa xadaa xehedegngylye, xarin ynen sexe xyn bolbol sloozno yçood deerehee, xudxaşood le, tere darui yriltede orşoxo uşartai baihan jym.“

(T. 10, l. d. 56).

Gadaadiin razveedkiin ageent ta, mynee eliryylegdeed baihan, gemnegdegşee Rozengoolь myn le izmeenç xorololgiin jabuulgi nelieedgy jixee jabuulhan baixa jym.

Çeringee, eneent tuşaa li-meenç jabuulga soo gemnegdegşee Rozengoolь bolbol doroo dursagdagsii elirxelleh baina gebel:
„Trockiin, Germani ba Japoontai zyşereletel baidaxi, zygeer namda eneent tuşaa medeetei baigaa haa, 1932 ondo Sedooxtai xehet xelseenei yjede, myn le tereşelen 1934 ondo tereşetei ulzaxa zuuraa, baiguulhan zyşereletel, teed, eneent tural Trockihoor bloog zergiin zaabaritai baigaa. Gadaada naiamaanai talaar miniin xoroto xydelmeri gegşetiime zorilgotol baigaa jym.“

(T. 6, l. d. 48).
Gexeti xamta, aktiivna divirioono-xorololgin xydelmerii emxidexiin xazuugaar zaagovorşiguud bolbol SSSR-esergyysen interveenciin bodoro yjede, Ulaan Aarmiin ar-talada eeriingee povtaanş otiriaadi zebsegte johoer xoxoodo naidaxa, faşis razveedkiin baiguulhan baiguulhan xyldeleji bil bolgoxo zorilgo tabiza jabahan baigaa.

Gemnegdegşee Riikov gegşin elirxellhen:
„Bidener bolbol paarti ba Soveed zasagta xytelberilegşed xorolon unagaaxiin zam deere orohon bainabdi, teed, ene unagaalgii kulaaguudai vostaani emxidexet zergeer, xexe geze şidehen bainabdi“.

(T. 1, l. d. 150 ob).
Ulaan Aarmiin tilla xaxax (ara talada) xexer beledxegdeze baihan, kulaaguudai povtaanş taançşk ene zebsegte bosolbol, ne xadaa, SSSR-te dobtol xoroşoroxojoo beledxeze baihan, şilş gyrenyydei plaannuud beledxehanaaşalgahaa dulduudaxa baigtuu gaa, myn baha faşis oronuu xegdegeneraalna ştaabudal xaxax Myr-naalar baruunai-trockiis johoer, gavorşiguud bolbol eehediingee xadaa, bosolgi beledxeze baihan ba Soveed za jym geze, myrdelge deereşenee todorbo.

Zaagovorai xabaadagsad bolbol faşis razveedxanuudai direktiivyydi daxan jabuulga bandiit-povstaançsk kaard-baruulguulxa baidag baigaa, teroorsuulgeer tendeneri Dalьno Vostoçno Sojuuz-i bişee gazarnuudaar sagaarlabal, Yzbekistaan zebsegte aktiivna bosolgi beledxeze baigaa.

Eneen tural gemnegdegşee Xodzaajevai elirxellhen:
„antisoveedai aktiivno kaard beledxelge ba tendeneri SSSR-ii esergyysen temesele ydeler xymyzyzylyxe jabuulga bolbol manai organizaaciin praktiis xydelmeriin gol riligonş baigaa jym. Soveed zasagtal temeselede xaxax foorm abza, zebsegte talaar daanda xyrtet orşoxo johoer geze, bidener organizaaciin xabaadagsad olguuldag baigaabdi“. Tiime bolxodo bidener xadaa, manai organizaaciin xabaadagsadai daisa xysii beledxeze beledxelanaralaa tabidag baigaa“.

(T. 18, l. d. 66).
Bandiit-posttaançsk kaardnuudii emxidegşed bolbol gansaxan le xuusanai kontrolylacioono elementnyydele xegdehen, zygeer le Soveed Sojuuzi teritoori deere, basu şestviin, sagaan gvardetalaar, mynbaha yçoolovon baidaxi, laageritla xingadag dal ylegdelii elsylygeer eeriingee povstaançsk rezerve dyrgexer oriientirovalbaigaa.

Yzbekistaanda xytelberilegşed baihan, byrzyaazna nacional organizaaciingaa bandiit-povstaançsk baigaa.

„Soveed zasagta esergy, zebsegte temesel xexe yjede, sexe tuhalmaz ygece, jev-roopiin xysete gyrenyydei negende oriientirovalxa şu xala baihan tural asudal bidenel urda xododoo gardag baigaa“.

(T. 12 l. d. 59, 60).
Kontrevorganizaciin zarim gesyyd bolbol, bidende tuhaa zyzykx talaar, Aangli xadaa byri reaalya baina, jyyb gexede, ene gyren xysete ba zebsegte temeselei yjede, bidenii goritoxon xyseser demezee şadaxa baina geze toolodge hen“.

(T. 12, l. d. 60).
Poolşin razveedkiin ageent ba Beloryysiiin nacional-faşistnuudai antisoveed organizaaciin xytelberilegşedei nege, gemnegdegşee Şarangooviç bolbol, ene organizaaca xadaa, eehediingee hyidxelci xydelerii gansal baruunaxinal ba baruunai-trockiis bloogoi zaabariaar bişee, myn poolşin razveedkiin direktiivel johoer jabuulhan baina geze medereçen baina.

Eneen tuşaa gemnegdegşee Şarangooviçin elirxellen xelene:
„Ene yjede (1933 ondo) baruunaxid, trockiistnuud ba nacional-faşistnuudai xoorondoxi jamarş haa atagal ondoo yzelnyyd negedehen baina. Bidener bygede eehediingee urda gansaxan zorilgi—terroor, diveersi ba xorololgi xeregien, jamarş haa meetodoor Soveed zasagtal temesele zorilgi tabihan baigaa. Nacionalna respyyblikiin teritoori deere baihan, ede gurban organizaaciin角度 esesei zorilgonuud bolbol Soveed Sojuuzha Beloryysiiin tahalaza, Poolşin ba Germaniiniin garta byrin medel tel baia, „beje daangi“ byyferna gyrenii baiguulxa gehen jabadal baigaa“.

(T. 14, l. d. 27).
Saaşan:
„Bidenei abdag direktiivyyd bolbol, nege talahaa Moskvaahaa, baruunaxinal ba trockiistnuudai ceentree hee, nyge talahaa, Verşayahaa—poolşin... krygyyde hee gardag baigaa haa, tendenei uxadaa jamarş ilga baidaggyi, tendener nege janziin baidag baihan ba bidener tereeni bodoto deeren bejelyyldeg baigaabdi“.

(T. 14, l. d. 31).
Baruunaxidai faşis Poolşotol izmeençesk barisaatal baihiis batalan, gemnegdegşee Riikovai elirxellen xelene:
„... baruunaxidai organizaaca xabaadagsadai gryppe bolbol baruunaxidai ceentree zaabaritai ba minii ygehen zaabaritai taaruulan, manai zaagovorai, izmeençesk plaannuudii bejelyylxin zorilgoor, faşis Poolşotol, Poolşin razveedvatelna oorgonuudtai barisa baiguulhan baina“.

(T. 1, l. d. 118).
SSSR-hee Beloryysiiin taha laxa plaannuud tural saaşan xelene zuuraa, gemnegdegşee Riikovai elirxellen xelene:
„Tiixede bidenel hanalai taaran negedehen, jyxenii foormyla bolbol, pollaaguudtal xelise xeze... bidener bolbol Beloryysiiin soveed respyybliki SSSR-hee tahalaxa, Poolşin protektorad doroo „beje daangi“ Beloryysiiin baiguulxa jabadaldaxi oroxobdi gehen jabadal baigaa“.

(T. 1, l. d. 119).
„Baruunai-trockiis bloogoi“ orolon, baruunaxinal antisoveed gryppenyyd byxil gemnegdegşee xadaa eehediingee gemte hanal bodolii bejelyylen, xariin faşis razveedkiin sexe direktiiveer. Soveed Sojuuzai zarim nege respyyblikenyydeer, xizaarnuudaar ba ooblastinuedaar bolon myn xede xeden azyiledberiliin oron, taansporta, xydee azaxui ba tovaaral erjeşiiin sisteemii abalsan, razveedvatelno seetş, diversioono ba xorololgiin urxainuudii emxid xehen baina.

(T. 45, l. d. 1-14 yze).

GEMNELGIIN ZAKLIUÇEENI

Buxaarin N. I., Riikov A.I., Jagooda G.G., Krestinski N.N., Rakoovski X.G., Rozengoolc A.P., Ivanoov V.I., Çernoov M.A., Grin'ko G.F., Zeleenski I.A., Bessonov S.A., Ikraamov A., Xodzaajev F., Şarangooviç V.F., Zyybarev P.T., Bulaanov P. P., Leevin L. G. Pletnioov D. D., Kazakoov I.N., Maksimov-Dikoovski V. A. ba Kriuçkoov P. P. gegşed—Soveed Sojuuzda esergy y xarşaxariin gyrenyydei razveedkiin daalgabarijaar „Baruunai-trockiis bloop“ geze neretei, xariin gyrenyydei tuhada xotololgo, diveersterroor, SSSR-ei seregei xyse şadaliı hyidxelge, SSSR-te ede gyrenyydei provokacioonno dobtolgo, SSSR-ii xeheg-xehegbolgolgo ba SSSR-hee Ukrainii, Belorysii, Dunda-Aaziin respyblikenyidii, Gryzziı, Armeenii, Azerbaidzaanii, Daalyo Vostoogdoxi Premoorşjii—dursagdahan gyrenyydei tuhada tahalalga, eestee, SSSR dotorxi batazan baigaa socialis, niitiin ba gyrenei baiguulaltii unagaalga ba kapitalizmii bodxoolgo, byrzyziin zasagii bodxoolgii bejelyylxe geze zorilgo tabihan zaagovorşiguudai gryype togtoohondoo gemnegdegşed, edenei xereg tuşaa

(Yrgelzelel. Exinь nege, xojor ba gurbadaxi niuurta).

gemtel deere tooloxotoigo xamta, bi bolbol eneentii Jagoodaı sexe erilteer xee hem geze, bi endexelxee hananam. Eneenhee arşara grazdaaner-ixeg zorilgo namda dutaza, bi bolbol aluurşan bolhon bainab.”
(T.17, l.d.1 80b).

Jagoodaı emxidxehen gemte xeregyyde aktivno xabaadalsagşaa gemnegdegşee Kriuçkoov eliriyihens:

„Baruunai antisoveed organizaatsiın xabaadagsadaı direktiivyydei yndehöer. bi bolbol ene gemte jabadlanudta xydelmerlehen bainab. Tuxallal, Jagoodaı direktiiv yndehöer. Magslim Peşkoovii ba hyyleerns Aliksei Magslimoviç Goorskiiı xyşee ree zailuulxin za-barıii bi Jagoodahaa abaa hem.
Namhaa gadana, Jagooda bolbol ene gemte jabadlanudta vraagnar Leevin ba Vinogradoviı, professo Pletnioovii xabaaduilhan baina.”
(T.21, l.d.16).

Gemnegdegşee Jagooda bolbol M.A. Peşkoov, minii daalgabarijaar alagdahan jymgeze batalxazuuraa, elirxeelxens:

„1934 onoi mai harada, Kriuçkoovii tuhalalgaar, Maks M.A. Peşkoov) uuşçanai kryptozno xadralaagaar ybedehen ba tilixedens, vraagnuud Leevin, Vinogradov ba Pletnioov gegşed tereeniı xyter argalhan baina.” (T.2, l.d. 193).

Gemnegdegşee Jagooda bolbol SSSR-ei dotoodo xeregyydei aradaı komisaarai tuşaalhaa tereeniı gargahanai nyyleer, myn baha SSSR-ei dotoodo xeregyydei Aradaı komisaar nyx. N.I. Jezooovii alaxa jabadlaltii bejelyylxin tula xemzeenyidii abhan baigaa.

Gemnegdegşee Jagooda bolbol nyx. N.I. Jezooovii zyriyy teroris aaktaa tygedyyihen şaltagaanaa, öerlingöe elirxelgenyyd soo ilgeze talbarilxa baina:

„Dotoodo xeragel Arkomaadaı xydelmerheer namai ji zailuulga ba minii huuri da Jezooovii orolgo xadaa manai zaagovoroi xyşed unalga bolxo baigaa, jyyb gexede, antisoveed organizaatsiın kaadranuudai butasoxiıulgiı barıza togtooxiin argagyi boloo hen. Jezooov bultiiın maltaza gargaxans,—Jezooovii zailuulxa xeregeti Ene xadaa ton le gansa şidxelge baigaa hen, ene şidxelge bi orozo, eneende bi eris beledxel xeze exilee hem.”
(T.2, l.d. 141,142).

Öerlingöe ene hanal bodolgiı Jagooda bolbol öerlingöe xanluudaar damzuulan bejelyylxin hedelge xehen ba tedeeniın dunda goritoşog yyrge gemnegdegşee Bulaanovta xabaadaxa baigaa.

Gemnegdegşee Jagooda ba gemnegdegşee Bulaanovoi mederheniı joohor xadaa, nyx. N.I. Jezooovii alaxa gehen jabuulganşaa bolbol eneende zoriuluta tusagaar beledxehen xoorox xorolozo bejelyylxe geze hanaaşalagdahan baina.

„Jagooda bolbol dotoodo xeregeti Arkomaadhaa gargadaad baıxadaa, namda ba öerlingöe niurad daabarişag Samolainenda—Jezooovii xorolon alaxa—gehen sexe daalgabari ygeş hen”—geze gemnegdegşee Bulaanov elirxelne. (T.16. l.d. 27).

Jezooovii alaxa gehen jabuulga gemnegdegşee Jagooda bolbol jamar argaar bejelyylxin hedelge xehen bygedii todorxoişoor xaruulan xelexe zuuraa, gemnegdegşee Bulaanovoi elirxelxens xadaa, tere, Bulaanov bolbol Jezooovii xoroloxiin tula zoriulagdahan, xoronuudai xolisonuudii öoree xehen baigaa.

Gemnegdegşee Jagooda bolbol SSSR Sojuuzal prokuratuurada bolhon, myşteberi deeree öerlingöe ene gemte jabuulgiı xyşed medereed, elirxelxens xadaa:

„Ilme, bi tereeniı gemte jabuulgiıns beledxeş ygeş hem geze, medereş baıtai bolbob. Kontrevolyutsioonno zaagovorta ajuultai ba manai kontrevolyutsioonno organizaatsiı eliryyien gargaza bolxo, xyn baihan tuladans, Jezooovii alaxa jabadlaltii beledxelii emxidxehen baigaa.” (T.2, l.d. 20).

Uşar ilmede, ene xeregeer yglöovno xariıusalgalaı xabaadulagşad bolbol S.M. Kirovii, V.P. Menşinskiı, V.V. Kybeşevii, A.M. Goorskii M.A. Peşkoovii zyriyy teroris aaktanuudii xenen ba bişe xede xeden teroris aaktanuudii beledxehen aad, tedeeniı bejelyylxamaagyi baihanilins hezeggyı oldohon bolno geze myrdelge toolono.

Manai gazarii ba manai sylöejiı xariin kapitalistnartaı naimaalaza baihan, manai Exe oronoi burtag dalbarda hadai baanda, xamta oxraankiin provokatornuud, galadiın razveedkanuudai xylehens bolbol soveed azaljabuu lagşadiı alagaaraa tulalxynde gyrenei gemte jabuulga xeregyrter oşohon ba eneegeröe ba beledxelgiı unagaaxa ba manai orondo kapitalizmii gederşens bodxooşo gehen, faşis-plaanaa bejelyylxii oroldohon baigaa.

Burtag muuxal ede gemte jabuulganuudans trockiistnuudtaş, baruunai kidaş xadaa jyre toxolodohon jabadal bişe baihanilins myneş eliree.

Ajaar 1918 ondo xadaa, Oktaabriin revolyutsiıın bolhon darii, Breetske ebil batalxa yjede, Buxaarin ba „zyynei“ komunistnar geze neretel, tereeniı gryype, myn Troocki ba tereeniı gryype bolbol „zyynei“ eseernyydei negen xamta, soveed pravitelstviın tologol bolxo V. I. Leninide zyriyy zaagovor emxidxehen baigaa geze myrdelgeşer oldo bo.

Myrdelgiin materiaınuud deerehe medexede, Buxaarin ba bişe zaagovorşiguud bolbol breetske ebil tahaduulxa, soveed pravitelstviın xobolon unagaaxa, V. I. Lenin, I. V. Stalin ba Ia. M. Sverdlöovii aarestda abaad, alaxa ba tere yjede bag nemerixiin tulada öeshedligöe „zyynei“ komunistnar gegşedbi geze nereldeg baihan, buxaarintanhaa ba trockiistnuudhaa bolon „zyynei“ eseernyydhee şine pravitelstviın baiguulgiı tygedxexe gehen zorilgotoi baigaa.

Ene onoi fevraaliın 19 ba 20 ydernyyde Sojuuzal prokuratuurada myşxegdehen, urdand „zyynei“ eseernyydei partiiın centralna komiteede daişyyn baihan, V. A. Kareelin bolbol eseernyyd ba buxaarintanaı zaagovorta jabuulga tuxal dooro dursagdahan elirxeelge ygehen baina.

„Lenin, Stalin ba Sverdlöov tyryyter soveed pravitelstvodo zyriyy temesel jabuulxin tula, bidenen „zyynei“ komunistnartaı esesiı zyşöereldeşei komuniı partiiın VII şpezdiiın hyyleer xyseldyyihen bainabdi.

„Zyynei“ komunistnartaı „zyynei“ eseernyydei CK-ai daalgabarijaar Komkoov, Porşbjaan ba bi xelsee jabuulhan baigaabdi.”
(T. 4, l.d. 86.)

Ede xelseenyideli xaraakter ba gemnegdegşee N. I. Buxaarinai yyrge tuxal xelexe zuuraa, V. A. Kareelinai saaşadaa elirxeelxens xadaa:

Pravitelstviıl aarestda abalgaar zogsoxoyi, xarin Soveed zasagii xytelberilegşedi, tyryyşiin eelzeende, Leninii ba Staliniiı garai xyşöer ygel xelgiı jabuulxa —gehen Buxaarinai duradxaı baigaa hen.”
(T. 44, l. d. 38)

Ene xeragel talaar gerşehenyıd bolzo, myşxegdehen bişe niurnuud eneeniı batalhan baina.

Urdand „zyynei“ eseernyydei partiiın centralna komiteedeı xytelberilegşedi negen B. D. Komkoov ilgeze elirxeelbe:

„Bi niuraaraa Buxaarin-tai xöereldöe xehen baigaa, tiixedem tere namda, tuxallaxada, ilgeze medyylee hen:

—Breetske eb tuxal asuudal tuşaa Leninel pozitsiıa 1918 onoi martda gy, all apreelıda Buxaarin bolbol Lenin, Stalin ba Sverdlöovii arestovaalxiın duradxaı taigaar biyroo deere (mosknaa ooblastiın) yge xelexe geze, baha tedeeniı namda eli boloo hen.

Ede zuuraa Buxaarin bolbol, pravitelstviıl arestovaalhanai hyyleer, Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı garai xyşöer ygel xere gehen hanal barımtalanxai bathanaa temdeglehen baina.”
(T. 44, l.d. 88 ob).

Sojuuzal prokuratuurada ene onoi fevraaliın 20-nol yder myşxegdehen, V. N. Maancev bolbol myn eneende adalixuu elirxeelge ygehen baina, gebel:

„Zyynei“ komunistnar ba „zyynei“ eseernyydei xoorondo bloop batalagdahan baina geze, bi batadkan xelexe bainab. Tuxallamaar, maartda apreelıda bolhon, biyroogii ulitaxan zybleen deere, Buxaarin doklaad xeze, tereen soogoo soveed pravitelstviın adreesaar xeden xardalagata batalganuudii xelexen ba Soveed zasagii xobxolon unagaalgii emxidxelii bolon Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı garai xyşöer ygel xexiin tula arestovaalxiı duradxahan baina geze bi batalan xelexe bainab.”
(T. 44, l.d. 82).

1918 ondo -V.I. Leninide zyriyy zaagovorta L. Troockiın yyrge tuxal gemnegdegşee Buxaarinai elirxeelxens xadaa:

„Perevooed xeşe ba Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı, partiına, soveed xytelberiliıa todorkolliı fıgyrnyıı baıxa tuladans, arestovaalxiın ideı ene yjede Troockiın initsiativaa dain şineer garhan baigaa, tiin „zyynei“ eseernyydei ene duradxaı Troockido, magad, piatakovhoo eli bolhon baigaa beşe geze bi tuxallaza budonob.”
(T.5. l. d. 124)

Urıdşalgiın myrdelge deere myşxegdehen V. N. Jaakovlevaaı elirxeelxens xadaa:

„Politikon temesel mill exin deere baina, tiin tere bolbol ton agresiv jabadal xyrtter oşozo bolno, eb tuxal asuudalaar Lenineli pozitsiıada zyrihen „zyynei“ komunistnar bolbol „zyynei“ eseernyyd ba bişe partiuudhaa demzelge olxo baıxa geze Troocki bolbol tooloxo zuuraa, pravitelstviıl helgelgede ba tereeniı revolyutsiın edii şineer xursa yje bolbol temesele saaşanxiı xygelgede, voozdinariı mill arestovaalgaar xereg xizaarlagdaza bolxo bişe, xarin aarest deerehe jyyın garnab gexede, tedeniıı garai xyşöer zailuulxin tuxal asuudal erxebişe garxa johotol geze Troocki xelee hen.”

(T.44, l.d. 77).

Eneen tuşaa Osinski V.V. elirxeelxens xadaa:

„Leninei pravitelstviıl unagaaxa tuşaa manai xemzeenyıd tuxal miniiı gol xöereldöen N.L. Buxaarin-tai. tuxallalgaar, 1918 onoi maldı (all apreeliın hyıl bagaar) boloo hen. Bi Buxaarin-tai xöereldöe xexede, Leninel pravitelstviıl aarestda oruulxa gehen, tereeniı hanaaşalga tuxal miniiı medehen zyliınyıd xerzerge ynen gegşeb geze bi asuhan bainab.

Öerlingöe ilme hanaaşalgiı Buxaarin arsaagyi hen.”
(S.44, l.54).

Ele „xemzeenyıd“ turai saaşaa xelexe zuuraa, V. Osinskiın elirxeelxens xadaa:

„Zyynei“ komunistnar ba „zyynei“ eseernyydei bloop tuxal Jaakovlevaaıhaa ba hyyleerens Buxaarinhaa namda eli boloo hen. Myn 1918 onoi martda gy, all apreelıda Buxaarin bolbol Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı arestovaalxiın duradxaı taigaar biyroo deere (mosknaa ooblastiın) yge xelexe geze, baha tedeeniı namda eli boloo hen.

Ede zuuraa Buxaarin bolbol, pravitelstviıl arestovaalhanai hyyleer, Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı garai xyşöer ygel xere gehen hanal barımtalanxai bathanaa temdeglehen baina.”
(T. 44, l.d. 88 ob).

Sojuuzal prokuratuurada ene onoi fevraaliın 20-nol yder myşxegdehen, V. N. Maancev bolbol myn eneende adalixuu elirxeelge ygehen baina, gebel:

„Zyynei“ komunistnar ba „zyynei“ eseernyydei xoorondo bloop batalagdahan baina geze, bi batadkan xelexe bainab. Tuxallamaar, maartda apreelıda bolhon, biyroogii ulitaxan zybleen deere, Buxaarin doklaad xeze, tereen soogoo soveed pravitelstviın adreesaar xeden xardalagata batalganuudii xelexen ba Soveed zasagii xobxolon unagaalgii emxidxelii bolon Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı garai xyşöer ygel xexiin tula arestovaalxiı duradxahan baina geze bi batalan xelexe bainab.”
(T. 44, l.d. 82).

1918 ondo -V.I. Leninide zyriyy zaagovorta L. Troockiın yyrge tuxal gemnegdegşee Buxaarinai elirxeelxens xadaa:

„Perevooed xeşe ba Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı, partiına, soveed xytelberiliıa todorkolliı fıgyrnyıı baıxa tuladans, arestovaalxiın ideı ene yjede Troockiın initsiativaa dain şineer garhan baigaa, tiin „zyynei“ eseernyydei ene duradxaı Troockido, magad, piatakovhoo eli bolhon baigaa beşe geze bi tuxallaza budonob.”
(T.5. l. d. 124)

Urıdşalgiın myrdelge deere myşxegdehen V. N. Jaakovlevaaı elirxeelxens xadaa:

„Politikon temesel mill exin deere baina, tiin tere bolbol ton agresiv jabadal xyrtter oşozo bolno, eb tuxal asuudalaar Lenineli pozitsiıada zyrihen „zyynei“ komunistnar bolbol „zyynei“ eseernyyd ba bişe partiuudhaa demzelge olxo baıxa geze Troocki bolbol tooloxo zuuraa, pravitelstviıl helgelgede ba tereeniı revolyutsiın edii şineer xursa yje bolbol temesele saaşanxiı xygelgede, voozdinariı mill arestovaalgaar xereg xizaarlagdaza bolxo bişe, xarin aarest deerehe jyyın garnab gexede, tedeniıı garai xyşöer zailuulxin tuxal asuudal erxebişe garxa johotol geze Troocki xelee hen.”

(T.44, l.d. 77).

Eneen tuşaa Osinski V.V. elirxeelxens xadaa:

(T. 44, l. d. 78).
„Zyynei“ komunistnarai gryypliın xytelberilegşedi negen V. N. Maancev urıdşalgiı myrdelge deere myrdelgedexede, elirxeelxens xadaa: „Jaakovlevaıaı xöereldöeheniın hyyleer, xeden xonog yngereş baıxada, Troockiı namaiıı gerşee urıhan baigaa. Tiixede bi Troockiın kvartiriıdand tereentiı jixe xöereldöe xehen baigaa, tere xöereldöende Troockiı bolbol Lenin ba Staliniiı alaxa şuxala gehen bodomzo d-loolen xelexen baigaa.”
(T. 44, l. d. 84).

Imehee 1918 onoi aavgustiın 30-da V. I. Leninel ami bejede eseer terorisıta F. Kaplaan gegşin buzar xorololgo xehen jabadal xadaa, gemnegdegşee Buxaarinai initsiativaa, N. I. Buxaarin tyryyter „zyynei“ komunistnar ba tedeeniı xannuud—„zyynei“ ba baruunai eseernyydei gemte muural bodolgo bejelyylxeniın sexe rezylıstaadans bainan baigaa gehen zailasagyi bıtalalga myneş myrdelgiın garta baina.

SSR Sojuuzal prokuratuurada ene onoi fevraaliın 19-nel yder myşxegdehen V. A. Kareelin ilgeze elirxeelbe:

„Leninde xorololgo xelgiın emxidxelgede „zyynei“ eseernyyd ba „zyynei“ komunistnarai xabaadalsahan, ene ton xynde gemte jabadalliı myn bi medereş johotoib. Ene faakt bolbol soveed aradhaa 20 zil soo niugdaza baigaa. Bidenel, baruunai eseernyydteı sug xamta, Buxaarinai oaalalgaar Leniniiı xiliin hedelge xehemniı niugdahan baigaa. Baruunai eseernyydei procees bolbol ene gemte jaooulgiiın bodoto baldalliı udalza gargagyi ba eneende „zyynei“ eseernyyd ba „zyynei“ komunistnartaı yyrgiı eliryytegyi hen.

Ijyyliin yimeşei hyyleer „zyynei“ eseernyydei CK bolbol soveed pravitelstvtotolı temesele temeselde teroris meetoduudta oroxo tuxal şidxeberi abaa hen.

Şuxala temdeglexe uşar gebel Porşbjaan bolbol myn yimeşei hyyleerş xadaa Buxaarinai ulzadag baihan ba Buxaarin bolbol Porşbjaanai urda, Leniniiı garai xyşöer ygel xexe tuxal asuudal sexe tabihan baigaa. Todorxoişoor xelexel, Leninide zyriyy teroris aakt tuxal asuudal xadaa 1918 onoi ijyyliin xojordoxiı xaxada tabıgdahan baigaa. Eneen tuxal

(Yrgelzelelen yglöderei noomerto).

DAISADII YNDEHÖRENŞ YGEI XEXE

Maartın 2-oi yderei 12 çaasta, PVZ-ai vagoon-soorno coexin xydelmerişed ba komandiriınuud bolbol öeshedligöe ulaan bulan soo neşgeden, miitiıngöe deere suglaraza, SSSR-ei prokuratuuriın medeeselliı sonsood, olon nyxed yge xelexen baina.

Nyxed Kandratlenko, Kandratşev, Darmaajev, Garaşiyk, Jaseenski ba bişed xadaa eenedilingöe ygenyyd soogoo manai Exe oroniiı hyidxelıı xyşöeş baigaa, amitan dyrşöeş aldahan, muuxal zolbo noxosuudii proletaariinıı syydei xatuu şidxeberiteer nısa soxişo,

„zyynei“ eseernyydei CK-ai gegşeyd, bidenerte Porşbjaan medeesee hen.

„Zyynei“ komunistnartaı lime erilte bolbol Leninide zyriyy teroris aaktiiı tyrgedexexe jabadaldı tuha bolbon ba ene teroris aaktiıns baruunai eseernyydei CK jabuulhan baina.”
(T. 44, l. d.86-87).

Ene onoi fevraaliın 19-nel yderei myrdelge deere, dooro zaagdahan elirxeelge ygeze, eneeniı V. V. Osinskiı batallana:

„Buxaarin-tai xamta, eseernyydteı barisaatal baihan, Styikov bolbol, 1918 onoi hyilde, baruunai eseer emegtelıı Kaplaanai Leniniiı buhdahan jabadal bolbol gansal baruunai eseernyydei xytelberiliın zaabarijaar xegdehen bişe, „zyynei“ komunistnuud ba eseernyydei bloopoor xaraalagdahan ba Lenin, Stalin ba Sverdlöoviiı garai xyşöer ygel xexe jabadaldı şıglyyihen, xemzejabuulganuudai rezylıstaad bolhon baina.”
(T. 44, l. d. 89).

Buxaarinai gemelgetel daşaramduulan, Sojuuzal prokuratuuraar xegdehen jaaral staabkanuud deere gerşöer V. V. Osinski, V. N. Jaakovleva, V. N. Maancev, V. A. Kareelin ba B. D. Komkoov gegşed, deere xaruulagdahan öeshedligöe elirxeelgeiı xyşed batalaba.

Ede elirxeelgeşde argaa baragdaza, gemnegdegşee Buxaarin bolbol xeden gemte faaktanuudii mederehen ba ilgeze elirxelhen baina:

„Bi bolbol, bidenen „zyynei“ eseernyydteı sexe kontakııı baıgaabdi, ene xadaa Lenin, Stalin ba Sverdlöov tyryyter, soveed pravitelstviıl xyşöere unagaaxa ba „zyynei“ komunistnuud, „zyynei“ eseernyydhee şine pravitelstviıl baıguulxa platformo deere yndehelhen baina geze medereş johotoib...”
(T. 5, l. d. 122 ob).

1918 ondo Soveed gyren ba tereeniı xytelberilegşed V. I. Lenin, I. V. Stalin ba J. M. Sverdlöovto esergyşen, gemnegdegşee Buxaarin ba aradaı daisan Troockoor xegdehen, gemte jabuulganuud tuxal odooyjede oldohon medeenyyd bolbol, 1921-1937 onuudai yjede faşis razveedkanuudai sexe daabarijaar xegdehen, gyreneı xynde gemte jabuulgada gemnegdehen, Buxaarin ba Troockiın baandauudai yrgelzelyyinen geze kontrevolyutsioonno azaljabuulganuudai xyşed todoruulan xaruulana.

Xariıusalgata redaaktor R. BIMBAAJEV.

KINOO TEAATRNUUDIA

Kinoo „Erdem“
Ilydyşka Golovliıov

Kinoo „Progress“
XABARAI ORON